

ФЕДІР ЕРНСТ І КУЛЬТУРА ГЕТЬМАНЩИНИ XVIII- ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

У листопаді минулого року в Сумах пройшла наукова конференція «Північне Лівобережжя та його культура XVIII - початку XX століття», присвячена 100-річчю з дня народження українського історика мистецтва Федора Людвіговича Ернста (1891-1942), організована Сумським художнім музеєм. Доповіді та повідомлення з історичної, мистецької, літературної та музичної тематики охоплювали північний регіон Чернігівської та Сумської областей, який ще має назву «Гетьманщина». Ідея проведення такої конференції полягала, насамперед, у тому, щоб не тільки привернути увагу до цього маловивченого регіону, але й зосередитися на пам'ятках історії та культури, які перебувають у незадовільному стані. До більшості з них мав відношення і Ф. Ернст, який займався проблемами охорони пам'яток архітектури і мистецтва.

Одну з найцікавіших доповідей - «Архітектура Північного Лівобережжя Мазепинської доби і проблема «мазепинського барокко» - зробив старший науковий співробітник Київської філії Всесоюзного науково-дослідного інституту теорії архітектури та містобудування В. Вечерський. У Г. Павлуцького та Ф. Ернста, які визначали стиль цієї епохи як «українське барокко» і «мазепинське барокко», на думку доповідача, є певна невідповідність. Аналізуючи характер об'ємно-просторової композиції споруд цього часу, В. Вечерський відзначає в них відродження композиційних структур киево-руської архітектури та перенесення національних композиційних побудов народної дерев'яної архітектури у муроване будівництво. На його думку, «національний архітектурний стиль» Мазепинської доби не вкладається в рамки стилю барокко і має багато паралелей з архітектурою Відродження у європейських країнах. Запропоноване термінологічне уточнення дозволить у подальшому розібратися з стилістичною невизначеністю української дерев'яної культової архітектури XVII-XVIII ст. Заступник директора

Державного архітектурно-історичного заповідника «Софійський музей» з наукової роботи І. Тоцька у доповіді «Софійський собор та монастирський ансамбль у Києві в кінці XVII - на початку XVIII ст.» не погодилася з твердженням істориків про те, що Софія Київська після навали Батия була в руїнах і відновилася в часи митрополита Петра Могили у 30-40-х роках XVII ст. Про це писав і Ф. Ернст, який відзначав, що такі храми, як Софія Київська, протягом століть постійно ремонтувалися, завдяки чому збереглися й до наших днів. Це підтверджують і численні дослідження археологів та реставраторів. Деякі ж малюнки мандрівників не відтворюють справжнього стану собору в ті часи і віддають скоріше данину «романтиці руїн». Вивчення архівних джерел та введення у науковий обіг нових даних про живописну майстерню прозвучало у доповіді «До історії живопису XVIII ст. Софії Київської» завідувачої сектором живопису та декоративного оздоблення Державного архітектурно-історичного заповідника «Софійський музей» Р. Фурман. Характерно, що у Софійський монастир переводилися «искусные» монахи-іконописці з інших монастирів: Пустинно- Онуфріївського, Полтавського Хрестовоздвиженського. У зв'язку з тим, що в 1786 р. Софійський монастир було скасовано, його живописна майстерня була розформована.

Історію побудови палацу Кирила Розумовського у Батурині простежила старший науковий співробітник Чернігівського художнього музею С. Гаврилова. У фондах цього музею зберігається полотно Л. Лагоріо, на якому зображено палац К. Розумовського. У полотні, написаному через 50 років після смерті гетьмана, знайшли відображення руйнація і запустіння архітектурної будівлі. Картина цінна для нас тим, що написана з натури у декілька сеансів. Хоча творчість Л. Лагоріо добре відома, цей твір ще не дістав належної оцінки в наукових колах через необізнаність із ним мистецтвознавців. «Німецький художник Карл Христіан Фогель та його зв'язки з Росією та Україною» - тема

доповіді завідуючої відділом дореволюційного мистецтва Т. Слобожаніної. К. Фогель був знайомий з чернігівським поміщиком М. І. Судієнком, якому належала садиба Очкіно, де знаходився не тільки дерев'яний палац елизаветинського часу, цілий ряд маєтків, але й величезна колекція творів мистецтва, яку почав збирати його батько, секретар графа Безбородька І. С. Судієнко. З очкінської колекції у Чернігівському художньому музеї знаходиться лише одне полотно: «Анна Болейн за ґратами». Зараз відомо тільки 11 з 23 робіт, які виконав К. Фогель у Росії; переважно - це портрети. Жанрових робіт, крім чернігівської картини, мабуть, не збереглося, завдяки чому «Анна Болейн...», на думку доповідачки, набуває особливого значення. У фондах Сумського художнього музею зберігається декілька живописних творів пензля К. Маковського, І. Рєпіна, О. Волоскова, що пов'язані з Качанівкою - маєтком Тарновських, який був значним культурним осередком Північного Лівобережжя. Про ці «качанівські» твори розповіла старший науковий співробітник Сумського художнього музею І. Павленко. З-поміж багатой наукової спадщини Ф. Ернста вирізняється його робота у справі охорони пам'яток історії та культури. Перебуваючи на посаді Київського крайового інспектора, Ф. Ернст відвідував і Гетьманщину. Він доклав чимало зусиль для збереження багатьох архітектурних та мистецьких споруд на Сумщині. На цих питаннях зосередив увагу заступник директора Сумського художнього музею з наукової роботи С. Побожій, розглядаючи проблеми збереження пам'яток, які цікавили Ф. Ернста, а також сучасний стан речей.

Є. Прохасько, завідувача відділом вітчизняного та зарубіжного мистецтва Сумського художнього музею, поділилася деякими роздумами та розвідками про два епітафійні портрети з музейної колекції. Парні портрети подружжя І. І. та А. М. Скоропадських надійшли в Суми з Глухівського музею, якому вони були подаровані П. П. Скоропадським у 1902 році. Спираючись на факти біографій,

дослідниця пропонує визначити час виникнення картин: портрет І. І. Скоропадського - між 1708-1722 рр.; портрет А. М. Скоропадської - між 1720-1730 рр. Завідувач Лебединською філією Сумського художнього музею В. Кравченко розповів про результати атрибуційної роботи над портретом гетьмана Мазепи з колекції Лебединського музею, що належить пензлю С. І. Васильківського. Питання учбово-педагогічної, виховної діяльності художника підняв завідуючий відділом радянського мистецтва Чернігівського художнього музею В. Величко у своїй доповіді «М. М. Ге в колі творчої молоді». Проаналізувавши конкретні факти, він підкреслив великий вплив досвідченого митця на молодь, особливо в плані методології творчих пошуків.

Аналізуючи мотиви орнаменту вишивок Лівобережжя, старший науковий співробітник Сумського художнього музею В. Донченко зупинила увагу на двох напрямках. В одному з них простежується графічний, двоколірний орнамент, а в другому - впливи західно-європейського барокко з динамічною композицією. В той же час нею відзначено, що, вбираючи і переосмислюючи культуру різних народів, на основі своїх уявлень про світ, український народ створив своєрідний яскравий національний стиль в орнаменті. Питання про вивчення гутного промислу на Сумщині торкнулася у своїй доповіді старший науковий співробітник Л. Федевич. Вивчення архівних джерел про гутництво, однак, все ще не в змозі дати відповідь на питання про кількісний склад гут на Сумщині. Зараз автор нараховує 17 гутних осередків у нашому краї. Про історію виникнення та існування Глинської керамічної школи розповіла завідувача відділом декоративного мистецтва Сумського художнього музею Є. Кочерженко. Незважаючи на теперішній занепад, у кращі часи з її стін виходили твори високого європейського рівня, свідченням чого є колекції керамічних виробів Роменського краєзнавчого та Сумського художнього музеїв. Особливості народної кераміки Північного

Лівобережжя XVIII - поч. XX ст. із збірки музею українського народного декоративного мистецтва у Києві проаналізувала молодший науковий співробітник цього музею Л. Сержант. Старший викладач Глухівського педінституту В. Заїка зробив доповідь на тему «Культурне життя Глухова початку двадцятого століття». Особливо був зроблений акцент на оточенні Ф. Ернста у Глухові під час його навчання там: брати Володимир та Георгій Нарбути, Віктор Романовський. В. Заїка - один з ініціаторів відкриття 25 жовтня 1991 р. меморіальної дошки до столітнього ювілею Ф. Ернста на будинку колишньої чоловічої гімназії, де той навчався з 1900 по 1909 роки. Директор Інституту держави і права АН України Ю. Шемшученко розповів про результати вивчення ним кримінальної справи Ф. Ернста. Він запропонував на підставі документальних матеріалів вважати рік смерті вченого-мистецтвознавця не 1949, як було досі, а 1942. Саме в 1942 році Ф. Ернста засуджують довищої міри покарання після другого арешту.

До конференції видрукувано збірник тез доповідей та повідомлень, а також випущено зусиллями закладів культури міста спеціальний номер газети «Панорама Сумщини», повністю присвячений Ф. Ернсту. До ювілею Ф. Ернста узалах Сумського художнього музею відкрилася виставка «Українська старовина XVIII- початку XX ст.» з фондів художніх та краєзнавчих музеїв області, а також приватних колекцій Києва, Глухова, Полтави, Сум, Харкова. Сумчани вперше побачили багато унікальних мистецьких творів з-поміж яких виділяється ранній твір учня Глухівської гімназії Г. Нарбута «Пісня про Роланда», барельєфи дітей Кочубея роботи скульптора П. П. Забіли, акварельні малюнки мистецтвознавця М. О. Макаренка.